

Qo‘ldasheva Maxmuda Nurmatjonovna
Namangan davlat pedagogika instituti dotsenti, p.f.d (DSc)

maxmuda198026@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23687305>

Annotatsiya. Mazkur maqolada sun‘iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish asosida boshlang‘ich ta‘lim jarayonida o‘quv topshiriqlarini individuallashtirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilim darajasi, o‘zlashtirish sur‘ati, qiziqishi va ta‘limiy ehtiyojlari o‘rtasidagi farqlar topshiriqlarni yagona shaklda tashkil etish samaradorligini cheklashi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, sun‘iy intellekt o‘quvchining javoblari va faoliyati haqidagi ma‘lumotlarni tahlil qilish, topshiriq murakkabligini moslashtirish, qo‘shimcha tushuntirish va mashqlarni tavsiya etish orqali individuallashtirilgan ta‘limni qo‘llab-quvvatlash imkonini beradi.

Kalit so‘zlar: sun‘iy intellekt, boshlang‘ich ta‘lim, individuallashtirish, o‘quv topshirig‘i, individual ta‘lim, raqamli ta‘lim, moslashtirilgan ta‘lim, ta‘limiy ehtiyoj, o‘quv faolligi.

Kirish. Bugungi kunda ta‘lim sifatini oshirishning muhim yo‘nalishlaridan biri o‘quv jarayonini o‘quvchining individual imkoniyatlari va ta‘limiy ehtiyojlariga mos tashkil etishdan iborat. Ayniqsa, boshlang‘ich ta‘lim bosqichida o‘quvchilarning bilimlarni o‘zlashtirish sur‘ati, fikrlash xususiyatlari, qiziqishlari, mustaqil ishlash darajasi va tayyorgarligi bir-biridan sezilarli farq qiladi. Shu sababli barcha o‘quvchilarga bir xil mazmun, murakkablik va hajmdagi topshiriqlarni taklif etish kutilgan ta‘limiy natijaga har doim ham olib kelmaydi.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi, xususan, sun‘iy intellektning ta‘lim jarayoniga kirib kelishi ushbu muammoni yangi metodik imkoniyatlar asosida hal etishga sharoit yaratmoqda. Sun‘iy intellekt o‘quvchining topshiriqni bajarish natijasini tahlil qilish, xatolarini aniqlash, keyingi mashq darajasini belgilash, murakkablikni bosqichma-bosqich o‘zgartirish va individual tavsiyalar shakllantirishda qo‘llanilishi mumkin.

Bunda sun‘iy intellekt o‘qituvchining o‘rnini egallovchi vosita sifatida emas, balki pedagogik qarorlarni qo‘llab-quvvatlovchi texnologiya sifatida qaralishi maqsadga muvofiq. Chunki boshlang‘ich ta‘limda topshiriqni tanlash nafaqat o‘quvchining natijasiga, balki uning yosh xususiyatlari, psixologik holati, qiziqishi va o‘qituvchining pedagogik maqsadlariga ham bog‘liq.

Topshiriqlarni individuallashtirish deganda o‘quv topshiriqlarining mazmuni, murakkabligi, hajmi, bajarish sur‘ati, taqdim etilish shakli va yordam darajasini muayyan o‘quvchining imkoniyatlariga moslashtirish tushuniladi.

Individuallashtirishni differensiallashtirishdan farqlash muhim. Differensiallashtirishda o‘quvchilar ma‘lum guruhlariga ajratilib, har bir guruh uchun mos topshiriqlar belgilanadi. Individuallashtirishda esa alohida o‘quvchining o‘zlashtirish holati va rivojlanish ehtiyojlari hisobga olinadi.

Boshlang‘ich ta‘limda individuallashtirilgan topshiriqlar bir nechta jihatlar bo‘yicha tashkil etilishi mumkin (1-jadvalga qarang).

1-jadval

O‘quv topshiriqlarini individuallashtirish yo‘nalishlari va ularning mazmuni

t/r	Individuallashtirish yo‘nalishi	
1	Mazmun bo‘yicha	O‘quvchining bilim darajasiga mos mavzu va topshiriq tanlash
2	Murakkablik bo‘yicha	Oddiydan murakkabga tomon topshiriqlarni bosqichlashtirish
3	Hajm bo‘yicha	O‘quvchining ish sur‘atiga qarab topshiriqlar sonini belgilash
4	Usul bo‘yicha	Matn, rasm, jadval, audio yoki interaktiv shakldan foydalanish
5	Tezlik bo‘yicha	O‘quvchiga topshiriqni bajarish uchun individual vaqt berish
6	Yordam bo‘yicha	Qo‘shimcha ko‘rsatma, namuna yoki yo‘naltiruvchi savollar berish
7	Natijaga ko‘ra	Keyingi topshiriqni avvalgi natijaga moslashtirish

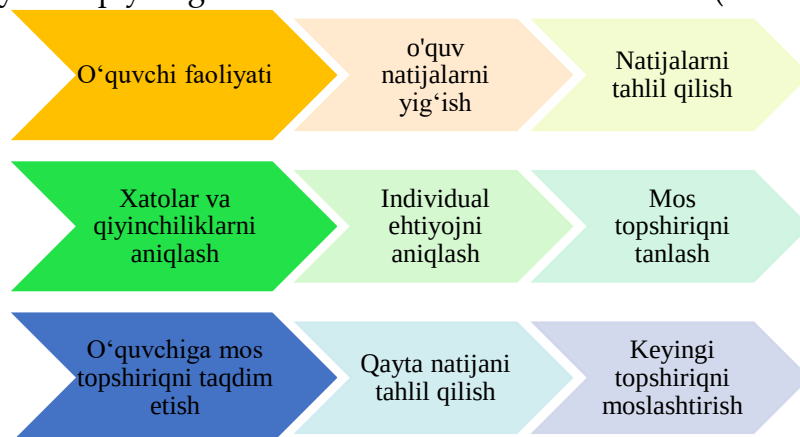
Shunday qilib, individuallashtirishning asosiy maqsadi o‘quvchilarni bir xil natijaga bir xil yo‘l orqali olib borish emas, balki umumiy ta‘limiy maqsadga turli va o‘quvchiga mos yo‘llar orqali erishish imkoniyatini yaratishdan iborat.

Sun‘iy intellektning topshiriqlarni individuallashtirishdagi imkoniyatlari

Sun‘iy intellekt asosida ishlovchi ta‘limiy vositalar o‘quvchining javoblarini tahlil qilib, uning qaysi mavzuni yaxshi o‘zlashtirgani yoki qaysi bosqichda qiyinchilikka duch kelayotganini aniqlashga yordam beradi.

Masalan, 2-sinf o‘quvchisiga matematikadan qo‘shish va ayirishga oid topshiriqlar berilganda u ketma-ket bir nechta topshiriqda xatoga yo‘l qo‘ysa, sun‘iy intellekt keyingi bosqichda murakkab masala berish o‘rniga soddalashtirilgan misol, ko‘rgazmali tasvir yoki bosqichma-bosqich ko‘rsatma tavsiya qilishi mumkin. Aksincha, o‘quvchi topshiriqlarni yuqori aniqlik bilan bajarsa, keyingi topshiriqlarning murakkablik darajasi oshirilishi mumkin.

Bu jarayonni quyidagi ketma-ketlikda ifodalash mumkin (1-rasm):

1-rasm. O‘quvchi tomonidan bajariladigan topshiriqlar mexanizmlari

Mazkur mexanizm sun‘iy intellektning moslashuvchan topshiriqlar tizimini shakllantirish imkoniyatini ko‘rsatadi.

5. Sun‘iy intellekt yordamida ijodiy topshiriq

Sinf:

4-sinf

Mavzu: “Tabiatni asraylik”

O‘quvchiga quyidagi vaziyat beriladi:

Maktab hovlisida ko‘plab plastik idishlar tashlab ketilgan. Siz maktab o‘quvchilari bilan birgalikda bu muammoni qanday hal qilgan bo‘lardingiz?

Sun‘iy intellekt o‘quvchining javobini tahlil qilib, keyingi savolni moslashtirishi mumkin.

Agar javob qisqa bo‘lsa:

plastik chiqindilarni yig‘ishdan tashqari yana qanday choralarni taklif qilasiz?

Agar javob batafsil bo‘lsa:

siz taklif qilgan choralarni amalga oshirish uchun 3 bosqichli reja tuzing.

Agar o‘quvchi ekologik sababni tushuntira olsa:

plastik chiqindilarning tabiatga ta‘sirini kamaytirish bo‘yicha maktab uchun 5 ta qoida ishlab chiqing.

Bu topshiriqda sun‘iy intellekt o‘quvchiga tayyor javob berishdan ko‘ra, uning fikrlash darajasiga mos keyingi savolni shakllantiruvchi vosita sifatida ishlatiladi.

6. “Bir mavzu - uch xil topshiriq” modeli

Boshlang‘ich ta‘limda individuallashtirishni sodda ko‘rinishda quyidagicha tashkil qilish mumkin (2-jadvalga qarang).

2-jadval

“Bir mavzu - uch xil topshiriq” modeli

O‘quvchining holati		Q
		Namuna, rasm, tayanch so‘z
Mavzuni o‘zlashtirmoqda		Qisqa ko‘rsatma
Mavzuni yaxshi o‘zlashtirgan		

Bunday yondashuv o‘quvchilarni qat‘iy guruhlariga ajratishni emas, balki ularning ayni vaqtdagi ta‘limiy ehtiyojiga mos topshiriqni tanlashni nazarda tutadi. Shu jihatdan sun‘iy intellekt asosidagi individuallashtirish dinamik xarakterga ega: o‘quvchi natijasi o‘zgargani sari topshiriqning murakkabligi va mazmuni ham o‘zgarishi mumkin.

Biroq sun‘iy intellektdan foydalanish barcha pedagogik muammolarni avtomatik ravishda hal etadi, degan qarash ilmiy jihatdan asoslanmagan. Algoritm o‘quvchining topshiriqdagi xatosini aniqlashi mumkin, ammo xatoning pedagogik, psixologik yoki ijtimoiy sababini har doim ham to‘liq tushuntira olmaydi. Shu sababli “o‘qituvchi–sun‘iy intellekt–o‘quvchi” hamkorligi eng maqbul tashkiliy model sifatida qaralishi mumkin.

Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, sun‘iy intellekt texnologiyalari boshlang‘ich ta‘limda o‘quv topshiriqlarini o‘quvchilarning individual imkoniyatlari, bilim darajasi va o‘zlashtirish sur‘atiga moslashtirish uchun yangi pedagogik imkoniyatlarni yaratmoqda. Ayniqsa, topshiriq murakkabligini o‘zgartirish, qo‘shimcha mashqlar tavsiya qilish, xatolarni tahlil qilish va tezkor teskari aloqa berish imkoniyatlari individuallashtirilgan ta‘limni tashkil etishni takomillashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

- 1.Mirziyoyev Sh .M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – 464 b.
- 2.Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge: Harvard University Press, 1978. – 159 p.
- 3.Bloom B.S. Learning for Mastery // Evaluation Comment. – 1968. – Vol. 1, No. 2. – P. 1–12.
- 4.Tomlinson C.A. The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners. – 2nd ed. – Alexandria: ASCD, 2014. – 197 p.